

СУЧАСНИЙ ПОГЛЯД НА ПЕДАГОГІЧНІ ІДЕЇ МАРІЇ МОНТЕССОРІ

Небитова І. А.

доктор філософії, доцент кафедри початкової і професійної освіти,
координатор з виховної роботи факультету початкового навчання,
Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди,
м. Харків, Україна

У статті розглянуто педагогічні ідеї Марії Монтессорі з огляду на сучасні проблеми навчання і виховання. Проаналізовано філософську складову педагогіки Марії Монтессорі. Визначено, що природовідповідність у педагогічній системі Монтессорі є одним із основоположних компонентів. Зазначено, що важливим аспектом у педагогічній взаємодії дорослого і дитини є розвиток самостійності. Доведено, що для сучасного освітнього процесу педагогічна спадщина Монтессорі має фундаментальне значення.

Ключові слова: Марія Монтессорі, дитинство, навчання, виховання, природовідповідність, самостійність.

The article examines the pedagogical ideas of Maria Montessori in view of modern problems of education and upbringing. The philosophical component of Maria Montessori's pedagogy is analyzed. It was determined that conformity to nature in the Montessori pedagogical system is one of the fundamental components. It is noted that an important aspect in the pedagogical interaction between an adult and a child is the development of independence. It has been proven that the pedagogical heritage of Montessori is of fundamental importance for the modern educational process.

Keywords: Maria Montessori, childhood, education, upbringing, conformity to nature, independence.

Марія Монтессорі — видатна італійська педагогиня і новаторка, а її ідеї не втрачають своєї актуальності і зараз. Вона започаткувала новий етап розвитку наукового, соціального, світоглядного підходу як у педагогіці, так і в суб'єктивній взаємодії дітей та дорослих. у педагогічних ідеях Монтессорі першорядного значення набувають гуманізм і орієнтованість на особистість дитини, її потреби, особлива увага приділяється реалізації життєвого потенціалу дітей. М. Монтессорі проголосила концептуальний підхід, у якому розвиток дітей відбувається у руслі природовідповідності та свободи.

Педагогічні ідеї та погляди Монтессорі спрямовані на соціум і у змістовному контексті несуть глибоку філософську складову, яка полягає у перегляді усталених принципів та догм процесу навчання та виховання, де прерогатива панування та директивного управління виходила від дорос-

лого, тобто вчителя. Новий погляд на навчання та виховання підростаючого покоління, запропонований М. Монтессорі, полягав у демократизації процесу навчання та виховання, коли чільне місце посідає особистість дитини.

Філософська складова педагогіки Монтессорі визначається такими тезами:

- дитина від народження є унікальною особистістю;
- усі діти від природи мають бажання самовдосконалюватись і любити працю;
- батьки та педагоги повинні бути просто помічниками у розкритті потенціалу дитини, а не скульпторами їх характеру та здібностей;
- педагоги та батьки мають правильно спрямовувати самостійну діяльність дітей, а не навчати їх чогось.

Для свого часу педагогіка М. Монтессорі мала феноменологічний ефект як у плані розуміння педагогічного базису та фундаментальних постулатів, так і в плані її практичної реалізації та подальшого успішного результату. Успіх, який супроводжував діяльність Монтессорі, приніс суспільне та наукове визнання видатній педагогині.

У педагогічних поглядах Монтессорі реалізація життєвого потенціалу дитини має бути наріжним камінням у вихованні дітей та їх взаємодії з дорослими. На її думку, природа дитини спрямована, насамперед, на самовдосконалення у розвитку особистості. Вона вважала, що життя дитини — це рух до вдосконалення себе та творення у собі людини [2].

Марія Монтессорі створила та впровадила у практику метод виховання та навчання дітей, заснований на вивченні специфіки становлення організму та психіки дитини, її людської природи. Основні аспекти викладено в її роботі «Педагогічна антропологія». в результаті тривалої роботи як з розумово відсталими, так і зі звичайними дітьми молодшого шкільного і дошкільного віку, спостережень за їх поведінкою під час виховного процесу вона зробила висновок, що дитина здатна виховуватися лише тоді, коли вихователь надає їй свободу вибору. Дитину не потрібно примушувати до якоїсь дії, вона сама повинна вирішити, що їй цікаво і чим вона хотіла б зайнятися.

Основа методу Монтессорі — це створення певних умов для самовираження та вільного розвитку індивідуальності дитини, її творчих здібностей, зведення до мінімуму явного педагогічного керівництва цим процесом, виключення будь-якого примусу та насильства над дітьми. Монтессорі була впевнена, що фундаментальне право людини — це право на освіту, вільне від перепон, від підпорядкування та залежності від когось, право вільно черпати із навколишнього світу ресурси,

необхідні для розвитку. Освіта — це правильне вирішення всіх соціальних проблем особистості. Дані переконання і принесли італійській педагогині популярність як одному з яскравих лідерів руху за вільне виховання [1].

Педагогічна діяльність Марії Монтессорі у змістовному контексті включала важливу обставину: діти у процесі виховання та навчання у її педагогічній системі не піддаються градації з боку педагогів за розумовими здібностями та навичками навчання. Прерогативою цієї системи є розуміння того, що у кожної дитини є початковий потенціал у плані пізнання, навчання та цілісного розвитку особистості. Монтессорі особливу увагу приділяла дітям з порушенням розвитку і домагалася позитивного результату, — діти, які вважалися такими, що не піддаються навчанню, після занять за її методикою показували вражаючі результати. Саме з урахуванням цього чинника, на думку педагогині, має будуватися система взаємин із дітьми та їх розвиток.

Природовідповідність у педагогічній системі Монтессорі є одним із основоположних компонентів. Вона зумовлювала процес виховання та навчання як діяльність із засвоєння нових знань та умінь з урахуванням особливостей навколишнього середовища та культурного різноманіття. Тому для навчання дитини першочергово було необхідне середовище, в якому вона зможе розвивати природні здібності. Проте це не означає, що ми повинні тільки розважати дитину і дозволяти робити все, що їй заманеться. Ми повинні налаштуватися на те, щоб здійснювати свою роботу у співпраці з природою і підкорятися одному з її законів, який свідчить, що розвиток походить з досвіду взаємодії з навколишнім середовищем [1].

Важливим аспектом у педагогічній взаємодії дорослого і дитини є розвиток самостійності. у розумінні Марії Монтессорі самостійність — це одна з найважливіших якостей, що сприяє становленню особистості. На її думку, людина не може бути вільна, якщо вона не самостійна [4].

Новаторський підхід у педагогічній діяльності М. Монтессорі також був зумовлений руйнуванням традиційної класно-урочної системи навчання та створенням процесу, в якому діяльність учнів будується на основі визнання за кожним права на значну автономність та самостійність у виборі та способі засвоєння навчального матеріалу. Засвоєння дитиною навчального матеріалу у процесі навчання має здійснюватися за принципом самоосвіти та самонавчання, коли дитина самостійно засвоює та намагається зрозуміти навчальний матеріал, а дорослий постає не в ролі джерела директивного впливу, а, насамперед, займає місце помічника та союзника дитини у процесі його навчання. Цей процес

найкраще ілюструє девіз школи Марії Монтессорі — «Допоможи мені зробити це самому» [3].

Монтессорі стверджувала, що педагог може втручатися у діяльність дитини, але не здійснювати замість вихованця дії, а навпаки, забезпечити всі умови для самостійного виконання дитиною будь-якої роботи. Свобода людини починається тільки тоді, коли вона ні від кого не залежить. Тому перші активні прояви індивідуальної свободи дитини мають виробляти її самостійність. з погляду М. Монтессорі необхідно розвивати в дітей вміння домагатися своїх індивідуальних цілей, бажань і мрій. Усе це є етапами виховання на кшталт незалежності. Борг вихователя стосовно дитини полягає в тому, щоб сприяти їй в опануванні корисних дій, яких від неї вимагає суспільство та навколишній світ загалом.

Як вважала Монтессорі, в основу традиційного виховання лягли негативні методи впливу на дітей. Дитині не надається право вирішувати, проявляти себе у творчій діяльності, сувора дисципліна іноді «перебиває» всі пориви дитини досліджувати щось нове та самовиражатися. Звичайне виховання пригнічує особистість вихованця, змушує лише слухати, але не висловлюватися. і коли ці методи виявляються недостатніми, відбувається найстрашніше — вчителі починають звертатися до будь-яких засобів, навіть до насильства. Усе це вважається заходами, які вживаються заради блага дитини, бо інакше неможливо її виховати, тобто «керувати» нею. Метою кожного педагога є підготовка дитини до здобуття знань та розвитку її розумових здібностей. Але в гонитві за відмінними результатами засвоєння навчального матеріалу учнями педагоги забувають про їх власні бажання. Головна трудність проявляється в тому, що дитина має бути згідною. Саме тому навчання має починатися з виховання [5].

У своїх педагогічних поглядах Монтессорі відводить важливе місце для поняття сензитивності. Сензитивність у дитячій психіці — одна з домінуючих складових. Виходячи з цього має будуватися процес навчання та виховання. На думку Монтессорі, сензитивна дитина, наштотухуючись на перші перешкоди і заборони, виявляється в непереможному конфлікті з дорослим, який сильніший за дитину і панує над нею, не розуміючи її. На цих несписаних аркушах не позначені страждання, що закипають у ніжній душі дитини. у її підсвідомості формується принижена людина, відмінна від тієї, яку задумує і бажає природа [3].

Вплив ідей Монтессорі на педагогіку на той час був значним і ознаменувався новою віхою у розвитку. Для сучасних практиків та дослідників процесу навчання та виховання досвід і педагогічна спадщина Монтессорі мають фундаментальне значення. Її внесок

у науку вплинув на побудову взаємин з дітьми, їх навчання та виховання з позицій гуманізму та орієнтованості на особистість дитини як основну константу у глобальному формуванні людського суспільства. Педагогічний досвід Монтессорі та її науковий внесок у розвиток системи виховання та навчання дозволяють по-новому зрозуміти природу дитинства. На думку видатної педагогині, діти ведуть нас до найвищих рівнів розвитку людського духу, і через це вирішуються матеріальні проблеми. Сприйняття дітей та дитинства як певної життєвої можливості сприяє більш глибокій та залученій участі дорослих у педагогічний процес.

Список використаних джерел

1. Дичківська І., Поніманська Т. М. Монтессорі: теорія і технологія. Київ : ВД «Слово», 2009. 304 с.
2. Монтессорі М. Подготовка учительницы / пер. с итал. Ю. И. Фаусек. Просвещение, 1921. Вип. 1. С. 125–133.
3. Монтессорі М. Руководство к моему методу / пер. с итал. Р. Ландсберг. Типо-литогр. т-ва І. Н. Кушнерев і К, 1916. 64 с.
4. Montessori M. The Discovery of the Child. Oxford, England : Clío press, Cop. 1988. Vol. 2. 339 p.